

У ході виборчої кампанії 2004 р. Школою політичної аналітики при Національному Університеті «Києво-Могилянська академія» підготовлено п'ять просвітницьких брошур:

- Прийди і проголосуй!
- Вибери одного. Читаємо програми кандидатів в Президенти України
- Виборчі права громадян. Посібник для виборця
- Адміністративний ресурс на виборах та методи протидії
- Маніпуляції громадською думкою за допомогою ЗМІ

ВИБЕРИ ОДНОГО

Читаємо програми
кандидатів
в Президенти України

Школа політичної аналітики при НаУКМА

ВИБЕРИ ОДНОГО
Читаємо програми кандидатів
в Президенти України

Київ 2004

Вибери одного. Читаємо програми кандидатів в Президенти України. — К., 2004. — 32 с.

Автори:

Сергій Черненко (журнал «Телекритика»);

Олександр Майборода, доктор історичних наук (Інститут політичних та етнонаціональних досліджень НАН України).

З електронною версією видання можна ознайомитися на інтернетівських сторінках Школи політичної аналітики при Національному Університеті «Києво-Могилянська академія» за адресою www.spa.ukma.kiev.ua

Для безкоштовного розповсюдження.

ISBN

© Школа політичної аналітики при НаУКМА, 2004

ЗМІСТ

«Хочу подивитись на Україну без Кучми»	4
«Економічний патріотизм»	14
«Однаковий для всіх закон»	20
«Розумне маневрування»	26

«ХОЧУ ПОДИВИТИСЬ НА УКРАЇНУ БЕЗ КУЧМИ»

Л.Кравчук і Л.Кучма виконали свої передвиборні програми лише частково. – Для О.Мороза нинішня президентська кампанія третя, а для П.Симоненка, Н.Вітренко, О.Базилюка і О.Ржавського – друга. – Усі кандидати обіцяють підвищувати добробут українців, будувати справедливе і безпечне суспільство.

31 жовтня 2004 року — четверті в історії незалежної України всенародні вибори Президента. І одне з основних питань — обирати особистість чи програму? Кандидатів аж 26 (правда, двоє з них — голова Партії зелених України Віталій Кононов і лідер Партії реабілітації народу України Григорій Черниш — свої кандидатури в другій половині вересня зняли). Всіх навіть запам'ятати важко. А як подужати ще й програму кожного? І чи варто це робити?

Досвід попередніх виборів однозначної відповіді не дає. Адже програми перших двох Президентів Л.Кравчука і Л.Кучми виконані лише частково. І якщо Л.Кравчук міг виправдовуватися тим, що відбув тільки половину належного терміну, то Л. Кучма на чолі країни одинадцятий рік поспіль. Але вже під час першої каденції виявилася в одних пунктах неможливість, у других — неспроможність, а в інших — небажання втілити обіцяне. Довелося у програмі, з якою він ішов на вибори вдруге (1999 року), повторювати обіцянки 1994 року — про розвиток демократії, про гарантії прав і свобод громадян, про ефективну владу, про подолання бідності, про соціальну державу і т. п. Але й зараз дві третини населення відносять себе до малозабезпечених. Та й щодо рівня демократії, ефективності влади тощо — розчарувань більше, ніж здобутків.

Отож, всі невирішені проблеми залишаються новому Президенту. І цьогорічні кандидати озвучують чимало тез, які люди вже чули від Л.Кравчука 1991 року, а від Л.Кучми — п'ять і десять років тому. А ті, хто балотується не вперше, повторюють положення з своїх попередніх програм: О.Мороз — про торгівлю хлібом, а не землею, про впорядкування тарифів на комунальні платежі, про гарантію прав громадян на освіту, охорону здоров'я; П.Симоненко — про державну підтримку промисловості, про ревізію наслідків приватизації, про повернення коштів, вивезених за кордон, про ліквідацію «тіньової економіки»; Н.Вітренко — про скасування угод з Міжнародним валютним фондом, про партнерство з Росією та Білоруссю, про недопущення ринку землі; О.

Базилюк — про слов'янську ідею, про боротьбу із західним впливом, про інтеграцію в Союз Росії і Білорусі; О.Ржавський — про рівність прав чоловіків і жінок, про скорочення державного апарату, про боротьбу із злочинністю.

Офіційно представлені до ЦВК програми кандидатів обмежені за своїм обсягом (максимум — 12 тис. знаків) і часто досить загальні за змістом (що відбиває прагнення кандидатів привабити якомога ширший електорат). У ході вже нинішньої кампанії робилися і очевидно будуть робитися досить несподівані заяви і ходи, які або розвивають програмові положення, або ж навіть відходять від них.

Але все це не означає, що можна не зважати на програми кандидатів, а просто вибрати найбільш симпатичну вам особистість. Так, передвиборні програми виконуються далеко не повністю, однак певною мірою таки виконуються. А різниця між тим, що пропонують ліві і праві кандидати в Президенти, або ті, хто вже займав високі державні посади і ті, хто тільки прагне до них, — досить велика. Тож знання суті, основних тез програм хоча б лідерів виборчих перегонів дозволить зробити менш емоційний, більш зважений вибір.

Переважаюча більшість претендентів, за даними соціологічних опитувань, навряд чи наберуть більше одного відсотка голосів. А очолюють кампанію лідер опозиційної «Нашої України» Віктор Ющенко (який, однак, не позиціонується під час цих виборів як кандидат від однієї політичної сили — його команда веде кампанію під гаслом «Ющенко — народний президент!») та кандидат чинної влади Віктор Янукович (висунутий з'їздом Партії регіонів). Якщо не трапиться дива або ж зриву виборів чи усунення лідерів з перегонів, наступним Президентом України стане хтось із них. Однак і соціаліст Олександр Мороз, комуніст Петро Симоненко, прогресивний соціаліст Наталя Вітренко та представник ділових кіл Анатолій Кінах не є новачками у політиці і спроможні суттєво вплинути на результати виборів. О.Мороз або П.Симоненко, у разі об'єднання зусиль, зняття

одного з них на користь іншого і за сприятливого збігу обставин, гіпотетично могли навіть розраховувати на вихід до другого туру, потіснивши представника чинної влади. А экс-прем'єр А.Кінах прагне позиціонувати себе так званою «третьою силою» — між владою і опозицією. Інші ж претенденти, як зазначає більшість аналітиків, виконують функції «технічних кандидатів»: дехто намагається розкрутити свої партії напередодні парламентських виборів 2006 року, інші прагнуть просто нагадати про себе, а поки «торгуються» з лідерами перегонів, використовуються ними для «забезпечення додаткових представників» у виборчих комісіях, нападок на супротивників тощо.

Головні соціаліст і комуніст, на відміну від колишніх та діючого прем'єра, мають досвід участі у президентських перегонах. Причому для О.Мороза нинішня кампанія вже третя. В обох попередніх спробах йому діставалася «бронза»: у 1994 році він поступився Л.Кучмі і Л.Кравчуку, а у 1999 — тому ж таки Л.Кучмі та П.Симоненку.

Вдруге вийшла на старт Н.Вітренко, яка п'ять років тому була четвертою, набравши майже 11% голосів і лише на півступні (на 0,3%) відставши від О.Мороза. О. Ржавський та О.Базиліук 1999 року заручились підтримкою відповідно 0,37 і 0,14 % голосів виборців.

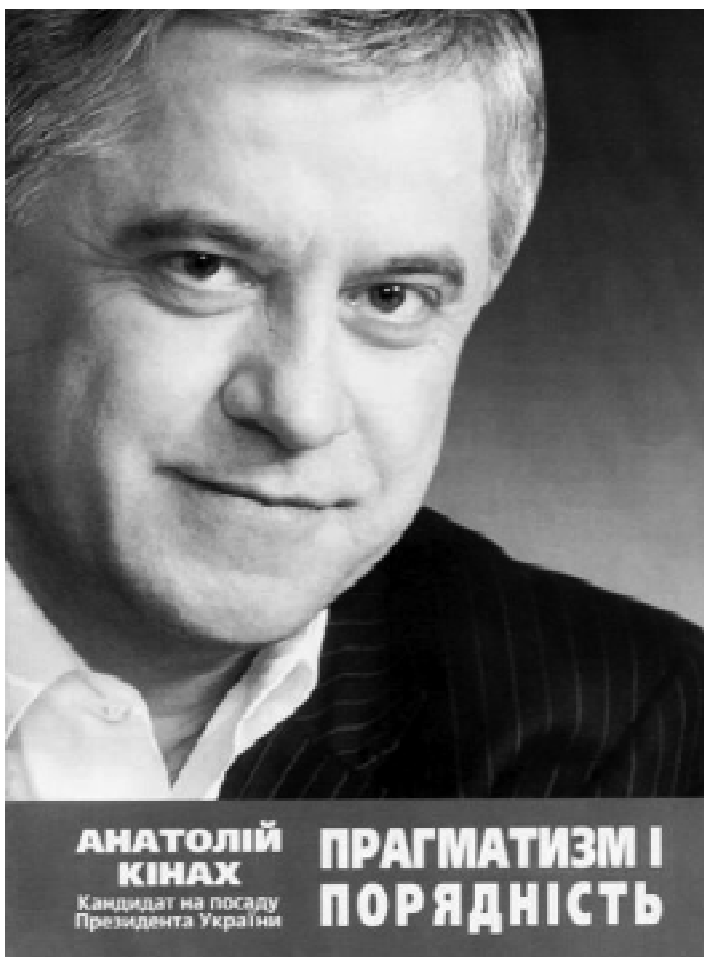
Президент Л. Кучма, який двічі перемагав на виборах, на одній із останніх прес-конференцій сказав, що »дуже хоче подивитись на Україну без Кучми». Що ж, незабаром мрія Леоніда Даниловича здійсниться.

Відтак, зосередимось на порівнянні офіційних виборчих програм основних претендентів на вищу державну посаду, побіжно оглядаючи програми інших кандидатів.

Зміна президента — це завжди надії на поліпшення життя. Це нові сподівання, що добробут зросте, справедливість нарешті почне торжествувати і жити стане справді безпечно. Три заповітних слова — **добробут, справедливість, безпека** — у різних варіаціях розсіпані по всіх програмах. Проте, це не зробило їх однаковими.

ВИБІР 2004

МОЯ СИЛА

Врятувати Україну.

Передвиборна програма кандидата в Президенти України

**Врятувати Україну.
Виконати волю народу!**

Практичне виконання реформ та реалізація державної політики єдині шляхи врятування України. Найважливіші реформи, які мають бути виконані: Комуналізація підприємств і приватизація державних підприємств. На конституційному рівні необхідно запровадити конституцію.

З цієї метою я відаю в боротьбі

звії Бандути.

Моя повноваження державні і трудові законодавством були повноваженнями конституційного закону, чим і підготував до реалізації.

У червні 1992 р. Верховна Рада України розробила лінійну програму України на Майдані Незалежності. Ця програма була прийнята парламентом. Ця програма була прийнята парламентом. Ця програма була прийнята парламентом.

У жовтні 1992 р. парламент України виконав договір. Президент Кучма і Голова Верховної Ради Мороз, неконституційно відняли Президенту була галицька націоналістична діяльність на Майдані Незалежності.

В червні 1993 р. Верховна Рада України ухвалила Конституційний договір, який підписали Президент Кучма і Голова Верховної Ради Мороз. Неправильно відняли Президенту була галицька націоналістична діяльність на Майдані Незалежності.

11 жовтня 1993 р. парламент України прийняв програму діяльності Гурту Майдану. Ця програма була прийнята парламентом. Ця програма була прийнята парламентом.

28 червня 1994 р. була прийнята Конституція України, яка остаточно утвердила конституційні, виконавчі та законодавчі органи в державі.

Після розпаду Радянського Сою-

з'явилися такі держави, але й держави незалежності, але держави України.

Група вчених під моєю керівництвом ще в жовтні 1993-го року розробила альтернативну програму - Економічну програму модернізації національної економіки. Ця програма була прийнята парламентом. Ця програма була прийнята парламентом.

На розвиток економіки програми було виконано на парламенті виконавчих заходів для реалізації націоналістичної програми діяльності на Майдані Незалежності. «Про економіку держави», «Про економіку держави», «Про економіку держави».

Ці заходи були прийняті і виконавчі заходи, були виконавчі заходи і були виконавчі заходи.

1. Врятувати Україну з МВФ

Ще одна можливість врятувати державу - це виконання реформи, тобто заміну державного банку на приватний товариствами, реформи до державного регулювання економіки, створення державної програми і націоналістичного підприємства націоналістичного.

2. Добитися відновлення України в міжнародному союзі з Росією і Білорусією.

На час, який отримав доступ на ринок збуту вільної продукції і стабільного забезпечення націоналістичних підприємств державою, відновити державні банки, державні підприємства і державні підприємства Білорусі і територіальну діяльність України.

3. Як це допоможе економіці України в НАТО і світовій економіці української економіки в Ізраїлі.

Пріоритети Могої моєї діяльності на часі. Пріоритети України: економіка, робота і підприємство, робота і робота, робота і підприємство, робота і підприємство, робота і підприємство.

Особливі заходи виконати: 1. Підняти націоналістичну діяльність на державі націоналістичної економіки.

*У мене доля перекотиполею
І не була, і бути не могла.
Бо серцем,
Бо за правду щирим болюю
Вона до України приросла.*

О. Мороз ✓

«ЕКОНОМІЧНИЙ ПАТРІОТИЗМ»

В.Ющенко знає, як створити 5 мільйонів робочих місць.
– **В.Янукович** і **П.Симоненко** обіцяють збільшити середню заробітну плату до 1,5 тисячі гривень, **М.Бродський** – до 300 євро, а **Р.Козак** – до 600 євро. – **А.Кінах** планує щорічні темпи зростання ВВП у розмірі 12 відсотків. – **О.Мороз**, **Н.Вітренко**, **В.Кривобоков**, **В.Нечипорук**, **М.Грбар** і **О.Базиліук** обіцяють повернути заощадження радянських часів.

В Україні приблизно 17 мільйонів працюючих (за переписом 2001 року), понад 14 мільйонів пенсіонерів, мільйон офіційно зареєстрованих безробітних (за методикою підрахунків Міжнародної організації праці їх понад 2 мільйона 300 тисяч) і кілька мільйонів громадян, змушених заробляти за кордоном. Як за таких умов домогтися, щоб українці забули про бідність, щоб кожний або майже кожний відчув, що таке добробут?

Його визначальною передумовою є **зайнятість**, наявність достатньої кількості робочих місць з гідною, гарантованою і вчасно виплачуваною заробітною платнею. Кандидати розуміють, що в сучасній Україні ця проблема — центральна. В усіх програмах ідеться про створення нових робочих місць. В.Ющенком запропонована цифра у п'ять мільйонів людей, які працевлаштуються за його президентства. Те ж саме — по мільйону нових робочих місць щороку — обіцяє О.Мороз, вдвічі менше — по 500 тисяч — А.Кінах. П.Симоненко обмежується загальною цифрою в 1 мільйон.

Але нові робочі місця не з'являться без економічного піднесення. Цю тему обходить тільки Д.Корчинський, який вважає, що Україні треба експортувати не металопрокат, а містику. Всі інші кандидати пропонують різні рецепти зростання економіки.

Найбільш ґрунтовна ця частина програми у А.Кінаха. Він декларує курс на технологічну модернізацію української економіки, передбачає щорічні темпи зростання ВВП у розмірі 12%, подвоєння продуктивності праці і промислового виробництва протягом 5 років. Реалізація настільки амбітних планів потребує величезних коштів. Екс-прем'єр має намір знайти їх за рахунок збільшення інвестиційної складової бюджету до 5%, а також залучити близько 50 мільярдів гривень, які знаходяться за межами України. На думку А.Кінаха, ці ресурси «мають надходити до бюджетної системи». На жаль, в програмі не сказано, яким чином її автор сподівається примусити власників цих коштів спрямувати їх до бюджету. Взагалі ж ідеться про побудову системи національного протекціонізму, або «економічного патріотизму». За період свого президентства А.Кінах обіцяє збільшити на чверть ВВП, майже на 22 мільярди гривень фонд оплати праці, на 7 мільярдів — пенсійний фонд.

Він прагне підтвердити репутацію кваліфікованого господарника, яку здобув на посадах першого заступника та керівника Кабінету міністрів. Тим більше, що таку саму репутацію мають його попередник на цій посаді В.Ющенко і наступник — В.Янукович. Уряди кожного з них мали або мають досягнення, якими гріх не похвалитись. Це й зняття з України міжнародних санкцій за відмивання «брудних грошей», і зростання валового внутрішнього продукту, і деяке підвищення пенсій, і вгамування хлібозаготівельної кризи. Кампанія діючого глави Кабінету міністрів взагалі проходить під гаслом: «Хочете знати, як діятиме В.Янукович-президент — дивіться, що він робить як прем'єр». Очевидно, за задумом керівників його кампанії, найбільш ефективним засобом впливу на виборців мають стати соціальні виплати напередодні виборів. Натомість прихильники Ющенка прагнуть довести, що бюджет країни може не витримати такого різкого збільшення витратної частини, і наголошують на тому, що економічне піднесення розпочалося саме за прем'єрства Ющенка.

Команди колишніх і нинішнього прем'єра намагаються показати, що ті «переросли» рівень керівника уряду і спроможні ефективно управляти не тільки економікою, а й іншими сферами життя держави. У найбільш доступній формі це робить В.Ющенко: у своїх «Десяти кроках назустріч людям» він ув'язує економічні з іншими ключовими питаннями розвитку країни. Щодо джерел оновлення виробництва, то лідер «Нашої України» збирається спрямувати економіку на розвиток насамперед внутрішнього ринку, зняти перешкоди для бажаючих відкрити власну справу, зменшити ставки кредитування, сприяти розвитку високотехнологічних галузей, десятикратно збільшити інвестиції в економіку країни.

Колишній керівник найбільшої Донецької області і лідер Партії регіонів В.Янукович насамперед наголошує на ефективному розвитку територій і високотехнологічних галузей, подоланні регіональних диспропорцій, підвищенні конкурентоспроможності експорту, забезпеченні енергетичної безпеки держави.

Енергетичною безпекою України опікується і Н.Вітренко, яка пропонує створити мережу геліоаероба-

ричних теплоелектростанцій. А от П.Симоненко віддає пріоритет аграрному сектору: «Житиме село — житиме держава».

Програми О.Мороза і П.Симоненка схожі у сповідунні, хоч і різною мірою, державного управління економікою. Правда, не такого всеохоплюючого, як у ще одного лівого кандидата О.Яковенка (Комуністична партія робітників і селян), але жорсткішого, ніж, наприклад, у М.Рогожинського та А.Чорновола. Останні двоє роблять ставку відповідно на державне замовлення на продукцію села і на «здорове» лобіювання інтересів вітчизняного виробника.

О.Мороз наполягає на впровадженні контрольованої цінової політики та державної монополії на стратегічну сировину, енергетику, горілчану, тютюнову галузі, впорядкування цін і тарифів у комунальній сфері, не допущенні ринку землі. П.Симоненко йде далі: він ще й за відродження колективних крупнотоварних сільських господарств, введення мораторію на продаж великих господарських комплексів, природних монополій, об'єктів стратегічного призначення, націоналізацію підприємств, що мають загальнонаціональне значення і т.п. Компартія, схоже, хоче відродити хоча б частково командно-адміністративну систему — незважаючи на те, що практика доводить її неефективність в економічній сфері. Так, збитки колективних сільськогосподарських підприємств у 2002 році склали майже 46 мільйонів гривень. А промислові підприємства комунальної власності, на яку також роблять ставку комуністи, дали майже 700 мільйонів гривень збитку.

Практично в усіх програмах побіжно згадується про **розвиток науки** як основи технологічного оновлення країни. Вигідно вирізняються тільки напрацювання відомого вченого С.Комісаренка та столичного мера О.Омельченка, які пропонують конкретні кроки по розвитку національної науки і техніки.

У цілому ж усі кандидати орієнтуються на піднесення економіки як на базу, на якій розвиватиметься соціальна сфера суспільства. А на соціальні обіцянки претенденти не скупляться. Хоча із **заробітною платнею**, яка є основним джерелом добробуту людини, в країні серйозні проблеми. Мало того, що в більшості сфер і регіонів вона

надто низька. Багато українців були змушені і цього року йти у відпустку, не отримавши повної суми відпускних. Це — сьогодні. А вже завтра, запевняють кандидати, буде інакше. В.Янукович та П.Симоненко кажуть, що доможуться збільшення середньої зарплати до півтори, а А.Кінах — до 1,2 тисячі гривень. М.Бродський та Р.Козак збираються виплачувати зароблене у валюті: перший — 300, а другий 600-800 євро на місяць. В.Ющенко і О.Мороз конкретних цифр не називають. Перший з них, правда, гарантує просвітянам зарплату, не нижчу середньої по промисловості, й обіцяє довести доходи селян до рівня, середнього по країні.

Крім того, В.Ющенко наполягає на збільшенні мінімальної пенсії, ліквідації «зрівнялівки» при їх нарахуванні, поверненні протягом року боргів із зарплати, зростанні до 10 разів грошової допомоги матерям при народженні дітей. В.Янукович суттєве зростання розміру мінімальної пенсії зробив одним із своїх основних передвиборних кроків. Діючий прем'єр також обіцяє ліквідувати диспропорції у пенсіях військовослужбовців, вирішити проблеми безпритульних і сиріт, ветеранів, чорнобильців. О.Мороз у Верховній Раді ініціював законопроекти про мінімальну заробітну платню, про соціальний захист журналістів, але у програмі обмежився пунктом про повернення заощаджень радянських часів. Те саме обіцяють О.Базиліук, Н.Вітренко, В.Кривобоков, М.Грабар і В.Нечипорук. П.Симоненко солідарний з ними, а, крім того, наполягає на забезпеченні учнів шкіл і ПТУ безкоштовними підручниками і навчальними посібниками та харчуванням, на державній матеріальній підтримці багатодітних родин, вирішенні житлових і фінансових проблем військовослужбовців. У доволі загальних формулюваннях викладена соціальна програма А.Кінаха (надзвичайні заходи з подолання бідності, підтримка родини, материнства і дитинства).

Подібними обіцянками рясніють програми й інших кандидатів. Приміром, М.Бродський хоче збільшити прожитковий мінімум у 10 разів, а Д.Корчинський сподівається частково перекласти пенсійну проблему на західні уряди: мовляв, вони повинні платити пенсії нашим ве-

теранам, які свого часу врятували їхні країни від фашизму.

Однак щасливою людину робить не так великий гаманець, як **якість життя**, атмосфера стосунків, загальний настрій. І, судячи з програм, кандидати розуміють це. Ю.Збітнев, приміром, говорить про українську національну ідею як про дім, де панують добробут, здоров'я, дитячий сміх і любов. Якісне життя — це й охорона здоров'я, і зміцнення сім'ї та її цінностей, і створення умов для дітей-інвалідів, і сприяння дітонароджуваності, і покращення якості комунальних послуг, і розвиток культурної сфери. Різниця лише в тому, що В.Ющенко, приміром, більше наголошує на подоланні духовної кризи суспільства, бо переконаний: якою є мораль людей, таким і буде їхнє життя. Навпаки, В.Янукович, а ще більшою мірою П.Симоненко, на перше місце ставлять державні зусилля, зокрема щодо регулювання тарифів на житлово-комунальні послуги, які перший збирається залишити на нинішньому рівні, а другий — знизити. На зустрічах із виборцями кандидати обіцяють по максимуму — реструктурувати борги за ці послуги, провести капітальний ремонт житлового фонду та систем водопостачання і водовідведення, зменшити тарифи до рівня платоспроможності більшої частини населення. Щоправда, не завжди подібні обіцянки супроводжуються роз'ясненнями, за рахунок чого вони будуть виконані.

Тому виборцям важливо розібратися, де передвиборний популізм, спроба купити їхні голоси обіцянками, а де — послідовна позиція претендентів на найвищу посаду. А для цього треба дивитися:

- 1) на життєвий шлях і досвід кандидатів; що вони робили, перебуваючи при владі або в опозиції;
- 2) чи згуртувалася навколо них команда професіоналів, здатна здійснити задеклароване;
- 3) які політичні сили їх підтримують, чи спроможні вони вивести Україну на новий виток розвитку, чи це просто передвиборні маневри.

«ОДНАКОВИЙ ДЛЯ ВСІХ ЗАКОН»

О.Мороз за те, щоб «доступ до освіти мали, найперше, здібні, а не лише багаті». – В.Ющенко зробить так, що чиновники перестануть красти. – В.Янукович: минула пора тих, хто паплюжить Україну за її межами. – П.Симоненко та Н.Вітренко заборонять купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення. – А.Кінах не допустить нового перерозподілу власності.

Одна із складових українського національного ідеалу — **справедливість** у різних проявах. Насамперед ідеться про однаковий рівень свободи для всіх. Кандидати сходяться на тому, що Україна не відповідає цій вимозі, а М.Бродський попереджає, що нас може очікувати «поліцейсько-олігархічний капіталізм». Тому у програмах є положення про права і свободи людини, хоча й у різному обсязі та у різному контексті. П.Симоненко декларує неухильне дотримання прав і свобод кожного громадянина. В.Ющенко говорить про гарантії свободи думки, слова, совісті. А.Кінах наголошує на економічній свободі та недоторканості приватної власності.

Щоправда, деякі положення насторожують. Наприклад, не узгоджується з принципом свободи слова заклик О.Базилюка витіснити з вітчизняного інформаційного простору західні засоби масової інформації. А В.Янукович стверджує, що минула пора тих, хто паплюжить Україну за її межами. Очевидний натяк на опозицію, яка не приховує від закордону реального стану справ у країні зі свободою слова, дотриманням прав людини тощо.

Народ хоче **справедливої влади**. Щоб вона стала такою, її треба реформувати. Але що це означає: змінити структуру та повноваження її гілок чи поміняти людей при владі? Багато з кандидатів підтримують ідею політичної реформи. Однак з їхніх програм до пуття не зрозуміло, що вони мають на увазі під цим словосполученням. Наприклад, за А.Кінахом мета реформи в тому, щоб влада була підзвітною та відповідальною перед народом. Але ж такою вона має бути за будь-якої системи. П.Симоненко та О.Мороз закликають створити справді народну, чесну та ефективну владу. В.Ющенко також вважає, що конституційні зміни назріли, але вносити їх треба не цієї осені (бо це, на думку противників такого кроку, зв'яже руки майбутньому Президенту, і він не зможе виконати обіцяне), а у 2006 році, після наступних виборів до Верховної Ради, які, радше за все, відбудуться вже на новій, партійній основі.

Н.Вітренко та О.Яковенко взагалі виступають за ліквідацію президентської посади.

Окрему позицію щодо влади займають Д.Корчинський та О.Ржавський. Перший не переймається її виглядом, бо, за його словами, «політика — це коли весело», а другий не сумнівається, що Україні потрібен «батько» з методами російського президента В.Путіна.

Більшість кандидатів не зацікавлена в політичній реформі, адже майбутньому керівнику країни доведеться дбати про вдосконалення системи влади незалежно від результатів реформи. Так, А.Кінах націлений на припинення державного рекету; П.Симоненко — на боротьбу з корупцією; В.Ющенко — на звільнення з посад казнокрадів та хабарників, скорочення апарату управління, заборону державі втручатися у життя людей; Л.Черновецький має намір оголосити поза законом усіх корумпованих чиновників; В.Янукович, Н.Вітренко та О.Ржавський наголошують на розширенні участі у державному управлінні жінок.

Ряд претендентів вважає, що необхідно перерозподілити повноваження між центральною та місцевою владою на користь останньої. Про розширення прав і зміцнення фінансової бази місцевого самоврядування, про «муніципальну революцію» говорять В.Янукович, В.Ющенко, Б.Бойко. О.Мороз уже в ході кампанії наполягає на виборності голів обласних державних адміністрацій. Пропонується також здійснити адміністративно-територіальну реформу (Ю.Збітнев) і навіть впровадити в Україні федеративний або регіональний устрій (Л.Черновецький, О.Базилук).

Безумовна ознака справедливого суспільства — **правопорядок**. Однак до правоохоронних органів та органів юстиції, які забезпечують його, накопичилось дуже багато претензій: досі не знайдено вбивць журналіста Георгія Гонгадзе; спроба фальсифікації при розслідуванні вбивства іншого журналіста — Ігоря Александрова; катування ув'язнених; корупція в судах, прокуратурі, податковій інспекції; податковий терор проти бізнесменів, які підтримують опозицію; свавілля державтоінспекції тощо. Вже під час виборчої кампанії виник скандал із стеженням за опозиційним кандидатом В.Ющенко.

Претенденти розуміють, що більша частина українців зневірилася у правоохоронцях, знає, що вони, фактично, перебувають на службі в олігархів, а не у громадян, на податки яких утримуються. Обіцянка вести боротьбу за чистоту правоохоронних органів, за справедливе слідство та судочинство присутня, хоча і різною мірою й у різних формах, у всіх програмах. О.Мороз, наприклад, говорить про «порядок у державі, однаковий для всіх закон». В.Янукович та П.Симоненко роблять наголос на наведенні порядку у податкових органах. Чинний прем'єр, крім того, за спрощене податкове адміністрування, за прозорий бюджетний процес і унеможливлення розкрадання народних коштів. В.Ющенко налаштований звільняти суддів, які запламували себе, очищати від корупціонерів правоохоронні органи. Р.Козак пропонує створити громадські комітети з нагляду за справедливістю судових рішень.

Справедливе суспільство передбачає не тільки справедливий розподіл вироблених благ, а й **рівноправ'я** в освіті, бізнесі, соціальному просуванні, у питаннях культури, мови, релігії тощо. І всі кандидати говорять, приміром, про рівний доступ до якісної освіти незалежно від майнових можливостей. Найстисліше це сформулював О.Мороз: «щоб доступ до освіти мали, найперше, здібні, а не лише багаті». В.Ющенко наполягає на знятті всіх перешкод для тих, хто хоче відкрити власну справу. Так само збирається діяти В.Янукович. Він також за доступність для підприємців інформації про об'єкти комунальної власності та земельні ділянки, що продаються.

Як кричуща соціальна несправедливість суспільством сприймається те, що в процесі переходу від планової до ринкової економіки власність на засоби виробництва опинилася у руках невеликої купки людей. Таким настроям відповідають програми В.Нечипорука, М.Рогожинського, О.Яковенка. Вони пропонують або реприватизацію (тобто перерозподіл власності), або ренаціоналізацію землі, фабрик і заводів. Інші кандидати не торкаються цього питання. А дехто, як, приміром, В.Ющенко чи А.Кінах, кажуть про неприпустимість нового перерозподілу власності, бо це призведе до чергових потрясінь,

вितка нестабільності у суспільстві. Водночас В.Ющенко наполягає на сплаті олігархами справжньої ціни за «прихватування» підприємств, з тим, щоб виручені кошти спрямувати на компенсацію заощаджень громадян. П.Симоненко та М.Бродський налаштовані притягувати до відповідальності винних у незаконній приватизації і конфісковувати підприємства, привласнені із порушенням закону.

Привертає увагу схожість позицій кандидатів і від лівих, і від правочентристських сил щодо стратегічних об'єктів. В.Ющенко вносив до розгляду парламенту законопроект щодо приватизації підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави, а П.Симоненко — законопроект, яким за державою закріплюється повна власність на систему продуктопроводів.

Одне з ключових питань — **земельна власність**. Діаметрально протилежних поглядів дотримуються, з одного боку, П.Симоненко та Н.Вітренко (заборона купівлі-продажу земель сільгосппризначення), а з другого — А.Кінах (всебічний захист права приватної власності). Однак переважають поміркованіші підходи: «за виключне право громадян України на землю. Щоб торгувати хлібом, а не землею» (О.Мороз); «український селянин не буде наймитом! Хлібороб стане господарем на власній землі!» (В.Янукович), «зупинити спекулятивні махінації навколо продажу землі — земля буде власністю тих, хто її обробляє» (В.Ющенко).

П.Симоненко, В.Янукович і В.Ющенко прагнуть забезпечити справедливу оплату праці, розміри пенсій і розподіл житла. Вони ж, а також С.Комісаренко виступають за підтримку мов і культур етнічних спільнот, не обмежуючи при цьому права громадян на вільний вибір мови спілкування. А П.Симоненко, Л.Душин та Л.Черновецький — ще й за надання російській мові статусу офіційної або державної. Втім, мовне питання не належить до найбільш гострих в Україні. Як зауважив М.Бродський: «мовне питання — не проблема, а провокація».

Більшість програм, що торкаються **міжконфесійних**

відносин (зокрема, В.Януковича, В.Ющенко, П.Симоненка), відстоюють свободу совісті і задоволення потреб віруючих. Разом із тим зустрічаються пропозиції протилежного гатунку: з одного боку, захист Української Православної Церкви від розкольників (О.Базилюк), а з другого — створення єдиної помісної церкви (Ю.Збітнев, В.Нечипорук, А.Чорновіл).

Але ці проблеми, за всієї їхньої гостроти, турбують не все суспільство, а лише певну його частину. **Багато аналітиків зазначають, що регіональні відмінності у ставленні до мови, релігії, історії можуть навмисне роздмухуватися з метою штучної дестабілізації напередодні виборів, ускладнення вільного волевиявлення громадян чи навіть зриву виборів.** Тому насторожує несподівана заява В.Януковича 27 вересня про російську мову як «другу державну» (що суперечить його попередній позиції) та про необхідність «подвійного громадянства», адже це вертає нас до дискусій 1994 р. і до спроб протиставити регіони України.

У той же час всіх, без винятку, зачіпає питання про те, як народні кошти витрачаються на все зростаючі «потреби» і привілеї чиновників. Хоч, як дивно, у програмі П.Симоненка з цього приводу нічого не сказано. В.Ющенко ж обіцяє замість будівництва нових урядових споруд і купівлі дорогих авто для чиновників зводити соціальне житло для малозабезпечених громадян. Він також наполягає, щоб державні службовці підписали «Кодекс честі» і неухильно дотримувалися його. При цьому лідер «Нашої України» збирається скоротити кількість чиновників при одночасному збільшенні їхньої платні.

«РОЗУМНЕ МАНЕВРУВАННЯ»

В.Янукович і В.Ющенко всіляко зміцнюватимуть економічну могутність держави, бо вважають її головною гарантією безпеки. – О.Мороз, С.Комісаренко наполягають на позаблоковому статусі України. – П.Симоненко забезпечить належне утримання військовослужбовців. – А.Кінах проводитиме «проукраїнську зовнішню політику».

У сучасному світі дедалі більшою цінністю стає **безпека** — на всіх її рівнях. Її неможливо гарантувати самотужки, без допомоги держав-союзників. Для розташованої на міжцивілізаційному роздоріжжі України вибір союзників визначається, з одного боку, історичним досвідом, а з другого — сьогоденним інтересом.

Як обидві вимоги поєднуються у програмах кандидатів? Звісно, не без впливу їхніх ідеологічних уподобань. Даються знаки і настрої народу, якому набридло відчувати, як його розтягують у протилежні боки — на Схід і на Захід. Не дивно, що про конкретний геополітичний напрям більшість кандидатів вирішили за краще промовчати, задекларувавши намір здійснювати, за виразом О.Мороза та А.Кінаха, «проукраїнську зовнішню політику» або «розумне маневрування» (С.Комісаренко).

Щоправда, в «проукраїнськість» кандидати вкладають різний зміст. В.Ющенко, А.Кінах і В.Янукович говорять про вигідні для України зв'язки як із Сходом, так і з Заходом. Ця трійка знає смак прем'єрського хліба, а тому розуміє: без російських енергоносіїв вітчизняна економіка вмере, але і без західних технологій вона приречена залишатись напівколоніальною. (Аналогічне положення й у програмах О.Мороза та М.Грабара. Хоча на зустрічах із виборцями лідер Соціалістичної партії заявляє, що «ми ніколи не будемо в Європейському Союзі, нам там нічого робити».)

Ряд інших кандидатів фактично пропонує лише один зовнішньополітичний вектор. Програма П.Симоненка спрямована на пріоритетне співробітництво в рамках Співдружності незалежних держав та Єдиного економічного простору. Н.Вітренко закликає вийти з Міжнародного валютного фонду й приєднатись до міждержавного союзу Москви та Мінська. Так само в оновленому Союзі бачить Україну О.Яковенко.

Немає єдності серед кандидатів і щодо можливої участі України у воєнно-політичних союзах. Для П.Симоненка, Н.Вітренко, О.Яковенка неприйнятна ідея вступу країни в НАТО. О.Мороз наполягає на позаблоковому статусі України (так само вважає С.Комісаренко). **У цілому ж,**

порівняно з президентськими виборами 1994 року, тема зовнішньої політики на всіх наступних парламентських і президентських виборах втрачала своє значення. От і зараз лідери перегонів у своїх програмах обійшли найбільш дратівливі для виборців питання приєднання до воєнно-політичних союзів, розуміючи, очевидно, що різні регіони України мають різні геополітичні уподобання. У своїх програмах В.Ющенко і В. Янукович питання вступу до НАТО взагалі не зачіпають. Правда, на зустрічах із виборцями у Києві 27 липня та у Севастополі 1 серпня 2004 року діючий прем'єр наголосив: «вступ до НАТО відбудеться природним шляхом», «співробітництво з альянсом буде посилюватись», але поки не можна говорити про реальну дату вступу. Але з 27 вересня він у своїх виступах дезавуював і цю можливість.

І В.Янукович, і В.Ющенко переконані, що головною гарантією безпеки України є зміцнення її економічної могутності. А ефективність зовнішньої політики, за словами лідера «Нашої України», має оцінюватися рівнем залучених інвестицій і просуванням вітчизняних товарів на світові ринки, здатністю захищати національні інтереси.

Найбільше уваги реформуванню **армії**, перетворенню її у компактну, мобільну, сучасно оснащену приділено в «Десяти кроках назустріч людям» В.Ющенка. Він, так само як і О.Омельченко та В.Нечипорук, бачить її професійною. Крім того, В.Ющенко за розвиток оборонних технологій, скорочення з весни 2005 року терміну строкової військової служби до 12 місяців, перехід до 2010 року до контрактного комплектування армії, а також забезпечення військовослужбовців житлом. На останньому пункті акцентує увагу і В.Янукович. С.Комісаренко пропонує змішаний принцип комплектування, а О.Ржавський — відмовитись від збройних сил взагалі. У програмі О.Мороза про оборонну сферу не сказано жодного слова. П.Симоненко обмежується тезою про необхідність забезпечити належне утримання збройних сил. Р.Козак виступає за створення власної ядерної зброї, а Ю.Збітнев пропонує провести референдум із цього питання.

Кандидати збираються захищати природне довкілля (А.Кінах), забезпечити кожну сім'ю питною водою (О.Мороз), зменшити шкідливі викиди і гарантувати радіаційну безпеку (В.Янукович), захистити населення від природних і техногенних катастроф, повністю відкрити для громадян інформацію про екологічний стан довкілля (В.Ющенко).

Нарешті, українці сподіваються, що держава забезпечить їх від **злочинності**. Для цього П.Симоненко пропонує належно утримувати правоохоронні органи, а В.Ющенко — змінити пріоритети правоохоронців, переорієнтувати їх від опікування безпекою можновладців до гарантування її всім громадянам. Натомість О.Базилюк, Б.Бойко, М.Бродський покладаються у боротьбі зі злочинним світом на відновлення смертної кари, а Ю.Збітнев — на надання громадянам права на володіння зброєю.

Добробут, справедливість, безпека — цього кожний із нас потребує від влади, від майбутнього президента. Всі кандидати в своїх програмах, хоч і по різному, запевняють, що забезпечать і перше, і друге, і третє. Кому вірити? Кому довіритись? Мабуть, тому, хто не тільки обіцяє (це роблять усі), а й багато вже зробив.

Основна боротьба розгортається навколо фігур В.Ющенка і В.Януковича. Нинішній прем'єр акцентує на економічному зростанні, на стабільності, на доплатах до пенсій, зроблених напередодні виборів. В.Ющенко нагадує, що саме його уряд вперше виплатив заборгованості по пенсіях, не взявши копійки в борг за кордоном. Прихильники лідера «Нашої України» закидають В.Януковичу його минуле, наголошують на тому, що він уособлює нинішню владу з її неефективністю і корупцією.

В.Ющенка ж звинувачують у нерішучості, «націоналізмі» та «проамериканськості». Натомість він нагадує, що саме під час його прем'єрства після років нестабільності різко зріс товарообіг з Росією, і на підставі цього запевняє, що зможе перейти від декларацій чинної влади до прагматичних, взаємовигідних стосунків з північним сусідом.

Кого оберуть українці? Значною мірою доля другого туру вирішиться за рахунок прихильників П.Симоненка і О.Мороза. Десять років тому Леонід Кучма, поступившись у першому турі діючому президенту Леоніду Кравчуку, у другому турі переміг саме за рахунок голосів комуністів. Кому

ліві повірять або хоча б кого з двох фаворитів вважатимуть «меншим злом» цього разу? За даними соціологів, більшість симпатиків О.Мороза напевне підтримають у другому турі В.Ющенко. А от боротьба за електорат П.Симоненка буде затятою, цей електорат може частково розколотися, а частково взагалі не прийти голосувати під час другого туру.

Але кожен українець, зрештою, вирішуватиме сам — кому віддати свій голос. І щоб країна зробила усвідомлений вибір, 31 жовтня обов'язково прийдіть і проголосуйте:

**ЗА ДОБРОБУТ, СПРАВЕДЛИВІСТЬ,
БЕЗПЕКУ — УКРАЇНИ І КОЖНОГО
ЇЇ ГРОМАДЯНИНА.**

*Редактор Ю.Луканов
Комп'ютерна верстка Т.Мосієнко
Коректор Т.Небесна*

Вибери одного. Читаємо програми кандидатів в Президенти України. — К., 2004. — 32 с.

Підписано до друку 27.09.2004.
Формат 60x84/16
Гарнітура Ukrainian Times
Підготовка до друку, друк — видавництво «Факт»
Наклад 2000

Віддруковано з оригінал-макета
Зам. №